

Ժենյա Պողոսյան,
ԱրՊՀ, ակ.Ս. Աբրահամյանի անվ. հայոց լեզվի ամբիոնի ավագ դասախոս
էլ. ասցե՝ jenyapogosyan@yandex.com

ՄԻ ՇԱՐՔ ՓՈՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՃԱԿԱՆ ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԽԱՉԵՆԻ ԽՈՍՎԱԾՔՈՒՄ

Փոխառությունները լինելով ժողովուրդների տնտեսական, քաղաքական, մշակութային կապերի բնական արդյունք, լինում են անմիջական, միջնորդավորված, անհրաժեշտ և անհարկի:

Քանի որ մեր ասելիքի նյութը խոսակցական շերտում շրջանառվող փոխառություններն են, որոնք խոսակցական շերտում ունեն իրենց համարժեք բառերը, ուստի դրանք անվանում ենք անհարկի փոխառություններ:

Դրանք Խաչենի խոսվածքում ունեն միայն ոճական կիրառություն և գրական լեզու կարող են մուտք գործել ծայրահեղ անհրաժեշտ դեպքում՝ գեղարվեստական խոսքում ինչ-որ կերպար ավելի բնական ներկայացնելու անհրաժեշտության դեպքում: Սույն դրույթը հիմնավորվել է ոճական փաստացի օրինակներով:

Բանալի բառեր՝ բառապաշար, բարբառ, խոսվածքի դրսևորում, Խաչեն, ոճական կիրառություն, վերաբերմունք, քամահրանք, փոխառություն:

Женя Погосян
Ст.преподаватель кафедры армянского языка им. Ак.С.Абрамяна, АРГУ
E-mail: jenyapogosyan@yandex.com

СТИЛИСТИЧЕСКОЕ ПРИМИНЕНИЕ НЕКОТОРЫХ ЗАИМСТВОВАНИЙ
НА ХАЧЕНСКОМ ГОВОРЕ

Заемствованные слова являются результатом экономических, политических и культурных связей между народами и бывают прямыми и, опосредствованными, необходимыми, либо случайными.

Поскольку предметом нашего исследования являются заимствования в основном функционирующими в разговорной речи Хаченского говора, мы называем такие заимствования случайными.

В Хаченском говоре они имеют сугубо стилистическое значение и могут попасть в литературный текст лишь при крайней необходимости, в целях более колоритного обозначения характерных черт того, или другого героя. Данный тезис обоснован конкретными стилистическими примерами.

Ключевые слова: лексика, диалект, говор, стилистическое приминение, Хачен, заимствование, пренебрежение, разговорный, аналог.

Zhenya Poghosyan,
Chair of Armenian language after Sergey Abrahamyan
E-mail: jenyapogosyan@yandex.com

STYLISTIC USAGE OF SOME BORROWINGS IN KHACHEN DIALECT

Borrowings are the natural result of different people's economical, political, cultural contacts. According to this borrowings can be direct, indirect, necessary and irrelevant.

The main subject of our article is borrowings in Khachen dialect which, having their equivalents in mother tongue, become irrelevant. Such borrowings in Khachen dialect have only stylistic usage and can be met in literary language only in case of extreme necessity to present any character more natural. This thesis is proved in our article by many virtual stylistic examples.

Key words: vocabulary, dialect, Khachen, accent, usage, stylistic, attitude, borrowings, neglecting style.

Իր <<Լեզվաբանության ներածություն>> աշխատության մեջ Ռեֆորմատսկին ասել է՝ <<Աշխարհում չկա որևէ լեզու, որի բառային կազմը սահմանափակվեր միայն իր բուն բառերով>>¹: Հայերենը բացառություն չէ, և մեր բառապաշարում ակտիվ գործառնություն ունեն նաև փոխառությունները:

Փոխառությունները համարվում են ժողովուրդների տնտեսական, քաղաքական, մշակութային կապերի բնական արդյունք: Ծփման հետևանքով լեզու են մուտք գործում մարդկանց և աշխարհագրական, գիտատեխնիկական, ինչպես նաև հասարակական-քաղաքական տերմիններ, կենցաղային, տնային գործածության առարկաների, կենդանիների անվանումներ:

Փոխառությունները կարող են լինել անմիջական, միջնորդավորված, անհրաժեշտ, անհարկի:

Դրանք կատարվում են գրավոր և բանավոր ձևով:

Անհարկի են այն փոխառությունները, որոնց համարժեք կամ համանշան բառերը կան, առկա են փոխառու լեզվում և դրանց պահանջը չի զգացվում առօրյա, սովորական հաղորդակցման ժամանակ: Այդ կարգի փոխառությունները լեզվում եղած համարժեք բառերի հետ հոմանիշային շարքեր չեն ստեղծում և չեն հարստացնում փոխառու լեզուն, սակայն կարող են ունենալ ոճական կիրառություն: Դրանք հիմնականում բանավոր փոխառություններ են, որ կատարվում են անմիջական շփման, այսինքն՝ խոսակցական հարաբերությունների միջոցով: Փոխառու լեզվից հիմնականում վերցնում են խոսակցական բառապաշարի բառեր, որոնք համապատասխանեցնում են սեփական լեզվի հնչյունական, քերականական և իմաստաբանական համակարգին կամ էլ ենթարկվում են աղավաղման: Հնչյունական

¹ Реформатский А. А., Введение и языковедение, стр. 135.

փոխառությունների դեպքում փոխառյալ բառի հնչյունական պատկերը հարմարեցվում է տվյալ լեզվի հնչյունական նորմերին, քերականական փոխառության դեպքում բառը ներառվում է լեզվի քերականական համակարգ, իսկ բառային փոխառության դեպքում փոխառյալ բառը ձևով է բերում իմաստային ու ռճական տարաբնույթ կիրառություններ¹։

Եթե լեզուն որևէ լեզվից բառ է փոխառել, ուրեմն փոխառու լեզվում կա դրա անհրաժեշտությունը։

Փամանակին Հովհ.Թումանյանը «Լեզվական փոխառությունները» վերնագիրը կրող հոդվածով պատասխանել է Ա. Մեղրյանի՝ փոխառությունների հանդեպ ունեցած ժխտողական տեսակետին², ասելով, որ չի կարելի «ոչ» ասել փոխառություններին։ «Թե ժողովրդական, թե գրական լեզվի մեջ լեզվական փոխառությունները եղել են միշտ և շատ գեղեցիկ է, որ էդպես է, միայն թե պետք է իմանա շնորհքով, խելացի գրի առնել և տեղը գործածել, ահա խնդիրը»³։

Լեզուն բաց և զարգացող համակարգ է, ուստի փոխառությունները նրա զարգացման ճանապարհի մշտական ուղեկիցներն են։ Հայոց լեզվի բառապաշարարի մի զգալի մաս են կազմում փոխառությունները։ Բայց միայն մասնագետ լեզվաբանը կարող է ասել, որ, օրինակ, հայերեն «նամակ» բառը պարսկերենից փոխառություն է, իսկ «կաթողիկոսը»՝ հունարենից։ Դրանք շատ վաղուց համարվում են հայերեն բառեր, արմատավորված են գրական հայերենում։

Այլ է խնդիրը, երբ գործ ունենք խոսակցական լեզվի փոխառությունների հետ։ Դրանք կարող են ունենալ ինչպես ընդհանուր, այնպես էլ միայն իրադրային կիրառություն, ուստի հարկ է նույնիսկ բարբառի դեպքում փոխառություններին մոտենալ զգուշորեն։ Օրինակ, մինչև վերջին մեր լեզվում տարածված էր «կոֆե» փոխառյալ բառը։ Այսօր խոսակցական լեզվում տարածում է գտնում հայերեն «սուրճը», իսկ ավելի վաղ շրջանում ունեցել ենք «ղափա»՝ ձևը, որից Ղարաբաղի բարբառում հայտնի է՝ ղափաղան/ արճաման բառը։ Այս կարգի փոխառությունները, որպես կանոն, գրական լեզու չեն մտնում, լրացնում են բարբառի կամ նրա առանձին խոսվածքի կենցաղային բառապաշարը և գրական լեզվում կարող են տեղ գտնել միայն ծայրահեղ անհրաժեշտության դեպքում՝ գեղարվեստական կերպարն ավելի բնութագրական ներկայացնելու համար։

Քանի որ մեր ասլիքի նյութը խոսակցական շերտում շրջանառվող փոխառություններն է, ուստի առանց մյուսներին անդրադառնալու՝ փորձենք որոշել այս կարգի փոխառությունների տեսակն ու բնույթը։ Ղարաբաղի բարբառում որոշակի տեղ ունեն փոխառություններ, որոնք առօրյայում ընկալվում են որպես թուրքական։

Թուրքերենից արված փոխառությունների հարցը, հայ լեզվաբանության մեջ, առաջին անգամ քննել է Հր.Աճառյանը՝ կատարելով մի շատ ուշագրավ բացահայտում։ չնայած ժողովրդա-խոսակցական լեզվում ավելի քան չորս հազար թուրքական փոխառությունների առկայությանը՝ դրացից գրական հայերենին են անցել ընդամենը երեք տասնյակի հասնող բառեր⁴։

Աճառյանը «Թուրքերենէ փոխառյալ բառեր հայերէնին մեջ» ուսումնասիրության մեջ դա բացատրում է նրանով, որ թուրքերը շատ արքատիկ գրականություն են ունեցել, և նրանց լեզուն չէր կարող փոխատու դառնալ գրական հայերենի համար, քանի որ, մինչև թուրքական գեղարվեստի տիրապետության տակ հայտնվելը, հայերենը գրավոր զարգացման շուրջ հազարամյա ճանապարհ ուներ անցած։ Սույն տեղում Հր. Աճառյանը թվարկում է թուրքերենից գրական հայերենին անցած բառերը, որոնց մեծ մասը գրավոր լեզվին է անցել ոչ թե թուրքերենից, այլ ժողովրդա-խոսակցական լեզվից, ինչպես օրինակ՝ արխ/առու, աղութ/հակինթ, թոգ/փոշի և այլն։ Թուրքերենի նմանատիպ ազդեցությունը բացատրվում է Օսմանյան Թուրքիայի դարավոր բնակալության պայմաններով։ Սկսած սելջուկյան առաջին արշավանքներից՝ Հայաստանը ենթարկվել է բնությունների, ժողովուրդը հալածվել է, նրա որոշ հատվածներ երբեմն ստիպված են եղել կրոնափոխ լինել, ինչի հետևանքով ժամանակի ընթացքում նրանք կորցրել են նաև լեզուն։ Այդ փոփոխություններն ավելի են խորացել սկսած 17-րդ դարից, երբ Օսմանյան Թուրքիան հաստատվել է ողջ Հայկական աշխարհում, Պարսկաստանի հյուսիսային գավառներում, Ղրիմում, Վալախիայում, Հունաստանում և գրեթե ամբողջ Բալկանյան թերակղզում։

Հր. Աճառյանը թուրքերենի մասին հայ պատմագրության մեջ առաջին հիշատակումը վերագրում է Կիրակոս Գանձակեցուն, որի «Պատմության» մեջ բերված են մի շարք թաթար-մոնղոլական բառեր և արտահայտություններ։ Աճառյանը միաժամանակ արդարացիորեն նկատում է, որ պատմիչն այդ բառերը գործածել է ոչ թե որպես փոխառություններ, այլ նպատակ է ունեցել դրանց միջոցով պատկերացում տալու Հայաստանը նվաճած ազգի խոսակցական լեզվի մասին՝ զուգահեռաբար նշելով յուրաքանչյուր բառի հայերեն բացատրությունը։ Դա ավելի շատ բառարանագրական աշխատանք է։ Հր. Աճառյանի ուսումնասիրությունները նրան բերել են այն համոզման, որ թուրքերեն փոխառությունները հայերենի բարբառների միջոցով են տարածվել։

Ղարաբաղի բարբառը ևս կրել է այդ ազդեցությունը, բայց ոչ պատմագիտական, ոչ լեզվաբանական ուսումնասիրություններով հնարավոր չէ ստույգ պարզել, թե որ դարից սկսած են կատարվել այդ փոխառությունները։ Հատկանշական է, որ Աճառյանը հայ բարբառների ծագումը վերագրում է 12-րդ դարին։ Իբրև այդ տեսակետի հիմնավորում, լեզվաբանն ընդունում է այն փաստ, որ հայերենի մի շարք ձայնավորներ /բ, գ, դ, ձ, ջ/ Ղարաբաղի բարբառում խլացել են, և այդ գործընթացը կատարվել է ոչ միայն բնիկ հայերեն բառերի, այլև փոխառյալ ասորերեն, պարսկերեն և հունարեն բառերում։ Քանի որ հայերեն ձայնավորների խլացման գործընթացը տեղի է ունեցել մինչև 12-րդ դարը, իսկ թուրքերը Հայաստան են ներխուժել դրանից հետո, բնականաբար ենթադրելի է, որ թուրքական փոխառություններին դիմադրել է ոչ միայն գրական հայերենը, այլև ժողովրդախոսակցական լեզուն։ Այդ փոխառությունները գործածվել են միայն ժողովրդա-խոսակցական լեզվում՝ ռճական տարբեր դրսևորումներով։

Հր. Աճառյանն, ի տարբերություն, օրինակ, Պոլսի հայկական խոսվածքի, Ղարաբաղի բարբառի բոլոր խոսվածքներում նշում է ավելի քան թուրքերենից 800 փոխառյալ բառ և արտահայտություն⁵։

Լեզվաբանական գրականությունը սահմանում է, որ բարբառը լեզվական ենթահամակարգ է և բնութագրվում է իր տարածքային, գործառնական սահմանափակվածությամբ, զարգացման նվազ հնարավորություններով և ընդհանուր լեզվի նկատմամբ ստորադաս վիճակով։ Բարբառների առաջացման պատճառները տարբեր են, բայց հայերենի դեպքում, ըստ ընդհանուր լեզվաբանական մոտեցման, միասնական լեզվի տրոհման պատճառ են հանդիսացել առաջին

¹ www. hy.wikipedia.org/wik

² Ա. Մեղրյան, Մեր մանկական գրականությունը և հայոց լեզուն, Նոր Նախիջևան, «Լույս», շաբաթաթերթ, 1910թ., ի. 10։

³ Հովհ. Թումանյան, Լեզվական փոխառությունները, 1910թ., մայիսի 14, հ. 103։

⁴ Տես Հր. Աճառյան, Թուրքերենէ փոխառյալ բառերը հայերենին մեջ, Մոսկուա, 1902թ.։

⁵ Տես Հր. Աճառյան, Հայոց լեզվի պատմություն, Երևան, 1951թ.։

հերթին քաղաքական պատճառները, որոնք արտահայտվել են ժողովրդագրական տեղաշարժերով, վարչական բաժանումներով, երբեմն՝ դավանափոխությամբ և այլն: Հայերենի բարբառի ենթախոսակցական շերտերը, որ երբեմն անվանվում են ենթաբարբառ կամ խոսվածք, շատ հաճախ պահպանել են բառապաշարի շերտեր և քերականական ձևեր, որոնք հատկանշում են խոսվածքի կենսական կապը հին հայերենի հետ:

Այս տեսակետից մեր ուսումնասիրությունը խնդիր ունի հիմնավորելու, որ Ղարաբաղի բարբառի լսաչենի խոսվածքում տեղ գտած թուրքերեն փոխառությունները ոչ միայն չեն մթաթել ազգային լեզվամտածողությունը, այլև, ընդհակառակը, ուղղակի ցույց են տալիս, որ դրանք կատարվել են միմիայն ոճական առանձնահատկություններ և իրադրային լեզվահատկոթյուններով:

Նշվելիք բոլոր փոխառությունները վերցված են Ղարաբաղի բարբառի լսաչենի խոսվածքից: Ինչպես, օրինակ ղրյամաթ, յուխում, խասյաթ, համբալ, սրփաթ, օլի, օդուգ, քալթաթ, քյօփագ, աղրի, դուգի, դուլդուր, բայդուշ, բյաբագ և այլն:

Հիշյալ խոսվածքում դրանք հիմնականում ունեն ոճական օգտագործման յուրահատկություն: Այսպես, օրինակ՝ «սառնամանիք» նշելու դեպքում Ղարաբաղի բարբառի լսաչենի խոսվածքում օգտագործվում է «սորնգյա» բառը, որի փոխարեն, սակայն, ոճական առանձին դեպքում խոսողն օգտագործում է փոխառյալ «Ղրյամաթ» բառը, որը տվյալ իրավիճակում ունի միայն և միայն ցրտի, սառնամանիքի սաստկական բնութագիր նշելու իմաստ: Նույն ոճական կաղապարի դեպքում լսաչենի խոսվածքը «շատակեր» իմաստի դիմաց գործածում է «օդուգ» փոխառյալ բառը: Ընդհանուր առմամբ «օդուգ» կոչվել է թուրքական ցնդախմբերից մեկը: Ժամանակի ընթացքում, սակայն, այդ ցնդախմբի անվանումը Ղարաբաղի բարբառի լսաչենի խոսվածքում հատկանշում է շատակեր և հիմնականում ցոփ ու անքաղաքավարի, անկուշտ մարդու: Ինչպես օրինակ՝ «Հենցա լիս օդուգ ինի» նշանակում է ոչ կարգապահ, ընչաքաղց մարդ:

Այդ և մնացած մյուս փոխառությունները լսաչենի խոսվածքում շատ հաճախ ունեն իրենց հայերեն համարժեքները և հիմնականում գործածվում են այն դեպքերում, երբ խոսողը ցանկանում է արտահայտել հնգնական կամ քամահրական վերաբերմունք: Այս երևույթն, ի դեպ, հայերենի այլ բարբառներում բավարար ոճական տարածում չունի: Դա բացատրելի է նրանով, որ չնայած Արցախը պատմականորեն գտնվել է թուրք-թաթարական ծագման իշխանության ազդեցության տակ, այնուամենայնիվ դարաբաղիցների կենցաղում ավելի գերադասելի է մնացել մարդու կամ երևույթի հայերեն բնութագրումը, քան՝ օտարամուտը: Ավելին, բազմաթիվ իրավիճակներում հանդիպում ենք այնպիսի ոճական դրսևորումների, երբ նույն անձը, առարկան կամ երևույթը հայերեն և բուն բարբառային բառով բնութագրելիս հասկանցվում է դրական իմաստով, իսկ երբ գործածվում է թուրքերեն փոխառյալը, ապա գնահատականը փոխվում է բացասականի: Այսպես, Ղարաբաղի բարբառի լսաչենի խոսվածքում «շուրթ» բառի փոխարեն գործածվում է «պոշ», որը թեև համարվում է վրացերենից փոխառյալ, բայց իմաստով չի ընկալվում և արդեն գիտակցվում է որպես հայերեն բառ: Այդ նույն իմաստը որոշակի ոճական տարբերությամբ գործածելու դեպքում լսաչենի խոսվածքում հիշվում է փոխառյալ «լյաթ» ձևը: Այս դեպքում, սակայն, նույն բառը գործածվում է քամահրական իմաստով, ինչպես օրինակ՝ «Հինչուս լյաթ կալս ըրալ», որը նշանակում է. «Պետք չէ անիմաստ տեղը վիրավորվել»:

ԵՂՈՒՆԳ գրական բառի համարժեքը խոսվածքում ԴԵՅՆԸ բառն է: Ոչ մարդու, չլսնամված, կեղտոտ եղունգներ նշելիս՝ գործածվում է փոխառյալ ԴՆՆԱԳ բառը, որը թուրքերենում նշանակում է և եղունգ, և անասունի սմբակ:

ԿՐՈՒՆԵԿ բառը լսաչենի բարբառում հնչում է ԿՐՈՅՆԸ, որը գործածվում է և՛ առանձին բուն նշանակությամբ, և՛ բառաբարդմամբ՝ ԿՐՐԸՆԳԸՆԱՆ, իսկ ահա երբ հարկ է լինում նշել բոթիկ ոտքի մաս, գործածվում է փոխառյալ Դաբան ձևը: Ինչպես՝ դրբանան նի կենալ, դրբանենե կոյս տալ, դրբանենե աղէ, դրբանենե փի կապէլ, դրբանբասմա յէտ տառնալ և այլն:

ԱԶԲ բառն ունի ԱԸԿ համարժեքը և նշում է մարդու տեսողական օրգան: լսաչենի խոսվածքում և ընդհանրապես Ղարաբաղի բարբառում կույր վիճակը բնորոշվում է ԲՕՈՒ բառով: Ինչպես՝ բօռ աշկ, բօռ բախտ, բօռ քրշաթօլալ, բօռ կապէլ, բօռ բախտ և այլն: Բայց անուշադիր, չկողմնորոշվող մարդուն բարբառում հնգնամբով ասում են ԳՅՕՂԵՅՈՒ, որը բառացի նշանակում է ԱԶԲԵՅ ԶՈՒՐԿ, այք չունեցող:

ԱՏԱՄ բառի բարբառային համարժեքը ԿԷՆԸԲ բառն է, որը գործածվում է նաև հոգնակի ձևով՝ ԿԸՐԲԸՆԵ: Առօրյա խոսակցական ոճում գործածվում է ԶԻՆՆ և ԴԻԵՑ փոխառյալ ձևը՝ աստամների տգեղությունն ընդգծելու, անհարկի ծիծաղող մարդուն հանդիմանելու նպատակով: Օրինակ՝ հի՛նչու դիշերըս պաց ըրալ, դիշերը ծըխածօտ մարթա, հենցա դավադիշ ինի և այլն:

ԿԱՐ բառի համարժեքը Ղարաբաղի բարբառում ԿԱՂԼԸԳ բառն է, բայց երբ որևէ մեկը իր համար անտանելի մարդու այդ արատն ուզում է նշել ծաղրական տոնով ասում է՝ Էն չօլախ շօնը էլիս գախիս յա տանում: Նույն ոճական առանձնահատկությունն է դրսևորվում նաև ԾԵՐՈՒՆԻԲ բառի համարժեք ՊԱՌԱՎ բառը: Ինչպես՝ նա պառավ մարթ ա, մէր պառավը, էն պառավը: Բայց վիրավորելու, թայրույթը արտահայտելու, մեծի՝ իր տարիքին անհարկի արարքը շեշտելու համար խոսողն անպայման օգտագործում է ԶՅՓԱԳ փոխառյալ բառը: Ինչպես՝ էն քյօփագը ուրան անա տյուս ա կյամ կամ քյօփագ շօնը վէչ համանչ օնէ, վէչ՝ հարգանք:

ԿՈԿՈՐԷ բառն ունի ՊՕԿ համարժեքը և գործածվում է հիմնականում վերջին ձևով՝ պօկըս ցավում ա, պրկէս ա մնացալ, բայց վիրավորելու դեպքում ասվում է՝ բօղազըս նի յա կացալ: Բօղազը թուրքերենից փոխառություն է:

Մարմնի մասեր նշող նմանատիպ բառերից են նաև ականջ/անջուկ/ դուլադ- թրք. Փոխառություն, դեմք/երես/իբէ/պատկէ/սփաթ-արաբ. Փոխառություն, գլուխ/կլոլ/կօնդ / քյալլա-արաբ. Փոխառություն, ոտք / վէնը/ փաշապրակ. և բալդուր-թրք. փոխառություն և այլն:

Կենդանիներ անվանող մի շարք բառեր ևս ունեն նմանատիպ կիրառություն: Ինչպես՝

ԵԶ բառը բարբառում գործածվում է ՅԷԶՆԸ ձևով, բայց որևէ մեկի հանդեպ արհամարհական, ծաղրական վերաբերմունք արտահայտելու համար օգտագործում են ՕԲՅՈՒԶ /ԶԸԸԸ և փոխառված ձևերը: Ինչպես՝ օքյուգու նման սաղ օրը լափում ա, վէր ինգյաժ տէղան էլ յէր չի կէնում:

ՇՈՒՆ բառն ունի ՇՕՆ ձևը, որն օգտագործվում է ոճական տարբեր կիրառություններում, բայց բարբառում օգտագործվող ՂԱՆԶԸՂ թրք. փոխառությունը, որը նշանակում է կատաղի էգ շուն, հիմնականում օգտագործվում է կատաղի, անզգամ, անբարո կնոջը հիշելիս: Ինչպես՝ էտ դանջըրը պիրալա, պիրալ չի, էտ տանը մին լավ օր չի լուսացալ:

ԲՈՒ բառը բարբառում ունի յրվաղ համարժեքը: Գրչերները չքնող, անհանգիստ մարդկանց անվանում են յրվաղ, իսկ նույն վիճակի ու նաև չար, հոռետես ու չարախոս մարդկանց՝ բայդուշ: Ինչպես՝ սաղ քրչերը բայդուշ կըտրած լուզին պուն չի տեսնում:

Գայլ բառը բարբառում կՅՈՒԼ համարժեքն ունի, բայց գործածվում է նաև ՋԱՆԱՎԱՐ փոխառությունը, ուղտ /օղտ/ նյառ, կապիկ / մնյմուն, հովատակ/ վրոցածի/ այդռ և այլն:

Ղարաբաղի բարբառում շատ հետաքրքիր ոճական կիրառություն ունի ԱՎԱԶԱԿ բառը, որը սովորաբար գործածվում է ոչ այն իմաստով, ինչ պարունակում է գրական բառը: Այն ավելի շատ ունի մեղմ, հանդիմանական ոճային իմաստ, որի դեպքում խոսողը մատնանշում է դիմացինի բնավորության արկածախնդրությունը կամ խորամանկությունը: Ինչպես՝ այ ավագակ, տու գյուղու մըս հունցնրս..., իսկ երբ խոսքը վերաբերվում է ավարառուին, կողոպտչին և մարդասպանին, պարտադիր գործածվում է Ղուլդուր փոխառյալ բառը:

Կնոջը բացասական իմաստով բնութագրող, նրա տգեղությունը նշող բարբառային բառեր են կիշիկիթողը, սրվրկարիճը, բայց կԱՃԻ-քրդ., ԳԱՌԻ և ՂԱՆՋՂ թրք. Փոխառությունները գործածվում են անչափ տգեղ ու սարսափելի կանանց բնութագրելու համար: Ինչպես՝ էտ դանջողը էն մարթին կըլօյը կանուլս- յէտէ կօտէ, գառու նման ճրնթըռնչըռէ յա կէնում, կաճի մեռնում ա. Հափուռը թակէս, կօրէկ չի վէր ինգիլ և այլն:

Նմանատիպ են նաև ցուրտ / սրտնգյա /դրյամաթ, բնավորություն / խասյաթ, ապտակ /չըմփալախ-պրսկ. /սիլա-թրք.,ցավ/ յաման, անճարակ/ անչար/ հընըրսըզ, հաց/ քյութ,մեռյալ / մէռալ / օլի, շատակեր / օղուզ, վերջ / յուխում, միամիտ / հարիփ, բեռնակիր / համբալ, սև / քյուսնաթ, ապտակ / չըմփալախ, գիժ / պըրիհէյդար, անբան / դիքճա,գրբաց / բըլստըլէշի / փալաբախսան, մուռ / մօղ / ադրի, հաց / քյութ և այլն:

Նշված փոխառությունները, որ մեծմասամբ թուրքական ծագում ունեն, չեն գործածվում խաչենի խոսվածքի ակտիվ շերտում, չեն կարող մուտք ունենալ գրավոր խոսք և օգտագործվում են միայն իրար նկատմամբ ծայրահեղ լարված , կատաղի, արհամարհական վերաբերմունք ունեցող մարդկաց կողմից՝ իրար քամահրելու նպատակով: Նմանատիպ փոխառությունները չեն կարող գոյատևել՝ կապված ժողովրդի լեզվամտածողության ու բարոյական ավելի բարձր արժեքներով կենցաղ վարելու նրա ցանկության ու դավանանքի հետ:

Օգտագործված գրականություն

1. Հր. Աճառյան, Հայոց լեզվի պատմություն, Երևան, 1951:
- 2.Հր. Աճառյան, Թուրքերենի փոխառյալ բառերը հայերենին մեջ, Մոսկուա, 1902:
- 3..Реформатский А. А., Введение и языковедение,
- 4..www. hy.wikipedia.org/wik
- 5.Ա. Մեղրյան, Մեր մանկական գրականությունը և հայոց լեզուն, Նոր Նախիջևան, »Լույս«, շաբաթաթերթ, 1910թ., հ. 10:
6. Հովհ. Թումանյան, Լեզվական փոխառությունները, 1910թ., մայիսի 14, հ. 103: